

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Suomen ortodoksisen kirkon oppikeskustelut Tampereella 20.-21.10.2021

KRISTILLINEN KASTE

Sisältö

Yhteinen julistus kasteesta

JULKILAUSUMAN TAUSTA-AINEISTO

Oppikeskustelujemme kansainvälinen konteksti

Kaste on vapautumista vanhasta elämästä ja siirtymistä uuteen

Kaste ja Pyhän Hengen lahja

Kaste ja kirkko

Kaste ja kristityn kutsumus

*****

Yhteinen julistus kasteesta

Mutta kun Jumalan, meidän pelastajamme, hyvyys ja rakkaus ihmisiä kohtaan tuli näkyviin, hän pelasti meidät, ei meidän hurskaiden tekojemme tähden, vaan pelkästä armosta. Hän pelasti meidät pesemällä meidät puhtaiksi, niin että synnyimme uudesti ja Pyhä Henki uudisti meidät.

(Tit 3:4–5)

Kaikki te, jotka olette Kristukseen kastettuja, olette pukeneet Kristuksen yllenne.

(Gal 3:27)

Uuden testamentin kirjoitukset todistavat alkukirkon vakaumuksesta, että Jumala on päättänyt lahjoittaa maailmalle uuden, katoamattoman elämän lähettämällä Poikansa, Jeesuksen Kristuksen toteuttamaan pelastustyön ihmisten ja koko maailman hyväksi. Kolmiyhteisen Jumalan pelastustyö toteutui Kristuksen ihmiseksi tulemisen, julkisen toiminnan sekä kuoleman ja ylösnousemuksen kautta.

Ihminen tulee osalliseksi pelastuksesta, kun hän kasteessa ”pukee Kristuksen yllensä”. Kaste on molemmissa kirkoissa sakramentti eli mysteeri. Siinä Jumala itse siirtää kastettavan kuolemasta elämään. Kaste toimitetaan kolmiyhteisen Jumalan nimeen vettä käyttäen, ylösnousseen Kristuksen käskyn mukaisesti: ”Menkää siis ja tehkää kaikki kansat minun opetuslapsikseni: kastakaa heitä Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen” (Matt 28:19). Kaste liittää ihmisen kirkkoon, yhteisöön, josta Uusi testamentti käyttää ilmaisua Kristuksen ruumis. Tämän yhteisön tunnustavana jäsenenä kastettu saa ottaa vastaan armon elää uutta elämää Kristuksessa.

Molempien kirkkojen kastekäytäntö ja käsitys yhteisen kristillisen todistuksen tärkeydestä maassamme perustuvat siihen, että jaamme tämän kristillisen uskon ja siitä versovan näkemyksen

kasteen merkityksestä. Tilanteessa, jossa jommankumman kirkon jäsen on päättänyt liittyä toiseen kirkoistamme, kastetta ei toimiteta uudelleen. Tässä mielessä kirkot tunnustavat toistensa kasteen päteväksi.

Kirkoillamme on yhteiset juuret ensimmäisen vuosituhannen jakamattomassa kristikunnassa. Sen jälkeen opillinen kehitys on kulkenut eri suuntiin, ja sen vuoksi meillä on myös eriäviä näkemyksiä kasteesta ja sen toimittamistavoista. Näitä on käsitelty yhteisissä oppikeskusteluissamme ja niiden pohjalta julkaistavassa selonteossa.

Kirkkojemme opilliset neuvottelut ja jäsentemme arkinen rinnakkainelo ovat valmistaneet meitä yhteisen viestin laatimiseen kasteesta. Kohtaamme nykyisin haastavia kysymyksiä kristillisen perinteen välittämisestä eteenpäin. Kasteen elämää antava sisältö voi jäädä monelle vieraaksi. Haluamme yhdessä todistaa kasteen lahjasta ja kehottaa kaikkia oppimaan siitä lisää.

*****

Tämä yhteinen julistus esitetään hyväksyttäväksi molempien kirkkojen piispainkokouksissa.

JULKILAUSUMAN TAUSTA-AINEISTO¹

Oppikeskustelujemme kansainvälinen konteksti

Yhteisellä julistuksellamme on tausta kansainvälisessä ekumeenisessa keskustelussa. Kansallinen vuoropuhelu Suomen evankelis-luterilaisen ja Suomen ortodoksisen kirkon välillä on vuorovaikutuksessa laajemman kansainvälisen teologisen dialogin kanssa. Kansainvälinen luterilais-ortodoksinen yhteiskomissio saavutti vuoden 2004 täysistunnossaan pitkälle menevän yksimielisyyden kasteen sakramentista osana kristityksi tulemistä ja kristittynä kasvamista eli kristillistä initiaatiota.² Vuonna 1982 Faith and Order -komission lähentymisasiakirja Kaste, Eukaristia, Virka (*Baptism, Eucharist, Ministry*, BEM) oli todennut: ”Milloin se on mahdollista, kirkkojen tulisi suoraan ilmaista [kasteen] vastavuoroinen tunnustaminen.” (Kaste IV C. 15). BEM:n antaman sysäyksen jälkeen monet kirkot ovat ilmaisseet tunnustavansa toistensa kasteen Efesolaiskirjeen hengessä: ”Yksi on Herra, yksi usko, yksi kaste” (Ef. 4:5). Euroopan kirkkojen konferenssin ja katolisten piispainkokousten neuvoston vuonna 2001 allekirjoittamassa Charta Oecumenica -asiakirjassa sitoudutaan ”raivaamaan Pyhän Hengen voimassa tietä kohti Jeesuksen Kristuksen kirkon näkyvää ykseyttä yhdessä uskossa, joka saa ilmauksensa kasteen vastavuoroisessa tunnustamisessa, eukaristisessa yhteydessä samoin kuin yhteisessä todistuksessa ja palvelussa.”

Saksassa 11 kirkkoa allekirjoitti vuonna 2007 Magdeburgin julistuksen, jossa oli mukana Saksan evankelinen kirkko, muita protestanttisia kirkkoja, anglikaanis-episkopaalinen kirkko, Saksan katolinen piispainkokous sekä Saksan ortodoksiset hiippakunnat ja orientaalisia kirkkoja. Huolimatta eroista kirkkokäsityksessä kirkoilla oli kasteesta ”perusyksimielisyys”. Asiakirjassa todetaan: ”Siksi me jokainen tunnustamme Jeesuksen käskyn mukaisesti Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimessä veteen upottamalla tai vettä valelemalla toteutetun kasteen ja iloitsemme jokaisesta ihmisestä, joka on kastettu. Tämä kasteen vastavuoroinen tunnustaminen on ilmaus Jeesukseen Kristukseen perustuvasta ykseyden siteestä (Ef. 4:4–6). Niin toimitettu kaste on kertakaikkinen ja

toistamaton.“ Suomessa Ekumeenisen Neuvoston julkaisussa *Kaste on merkki yhteisestä uskosta* (2020) todetaan: ”Jeesus on antanut meille käskyn kastaa ja opettaa. Kaste toimitetaan vettä käyttäen Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen.”

Kaste on vapautumista vanhasta elämästä ja siirtymistä uuteen

Kirkkomme jakavat näkemyksen, että ihminen syntyessään tähän maailmaan on etäännytynyt Jumalasta. Kaste muuttaa tämän tilan ja tuo tilalle uuden. Kuten Kristus sen totesi: ”Totisesti, totisesti: jos ihminen ei synny vedestä ja Hengestä, hän ei pääse Jumalan valtakuntaan” (Joh 3:5). Mistä ihminen vapautuu, kun hän syntyy ”vedestä ja Hengestä” uuteen elämään? Hän ei vapaudu tästä maailmasta, joka on Jumalan luoma ja hyväksi tarkoitama. Sen sijaan kaste vapauttaa syntiinlankeemuksen jälkeisestä Jumalasta vieraantumisesta, synnistä ja katoavaisuudesta.³ Luterilaisen kastekaavan toisessa mallipuheessa (alokuutio) todetaan: ”Me tarvitsemme pelastuksen lahjaa, koska kuulumme syntiseen ihmiskuntaan. Ihminen ei voi pelastaa itseään, mutta Jumala on armahtanut ja pelastanut meidät antamalla meille Jeesuksen Kristuksen Vapahtajaksi. Vanhempiansa lapseksi syntynyt ihminen syntyy kasteessa Pyhän Hengen voimalla uudestaan, nyt Jumalan lapseksi. Kaste liittää meidät Kristukseen ja hänen seurakuntansa yhteyteen.” (Kirkollisten toimitusten kirja, s. 26)

Syntiinlankeemuksen jälkeen ihminen on ortodoksisen kastetoimituksen sanoin ”kiusaajan hirmuvallan alaisena”.⁴ Kastetoimitukseen kuuluu sen takia ajatus, että ihminen vapautetaan siitä otteesta, joka Paholaisella on hänestä ensimmäisten ihmisten syntiinlankeemuksesta lähtien. Raamatun kertomuksessa Aadamın ja Eevan syntiinlankeemuksesta kuvaillaan, kuinka he seurasivat Paholaisen neuvoa ja rikkoivat Jumalan antaman käskyn. Jumala oli varoittanut heitä, että käskyn rikkomisesta seuraa kuolema.

Sekä luterilaiset että ortodoksit sisällyttävät perinteisesti kastetoimitukseen paholaisen poisajamisen (eksorkismi) ja uskon tunnustamisen. Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa eksorkismin ilmaisua on nykyisin lievennetty, niin että se on tavalliselle seurakuntalaiselle varsin huomaamaton. Lutherin ohjeessa kasteen toimittamisesta pappi sanoo: ”Lähde ulos, sinä saastainen henki ja anna tilaa Pyhälle Hengelle” (Tunnustuskirjat, s. 322). Nykyään luterilaisen kirkon kastetoimituksessa rukoillaan ennen ristinmerkkiä: ”Armollinen Jumala. Sinä yksin pelastat kaikesta pahasta. Vapauta NN pimeyden vallasta. Kirjoita hänen nimensä elämän kirjaan ja johdata häntä valossasi” (Kirkollisten toimitusten kirja, s. 21).⁵ Kirkollisten toimitusten opas (s. 40) toteaa: ”Ristinmerkki ja siihen liittyvä rukous tai toivotus kuuluvat kastekaavan kiinteisiin osiin, eikä niitä tule jättää pois.”⁶ Ortodoksinen kastekaava on alun perin laadittu aikuiskastetta varten, jolloin lapsikasteen ollessa kyseessä paholaisen poisajaminen pienestä vauvasta voi hämmäntää. Kyse on kuitenkin laajemmin siitä, että ihminen syntyy paholaisen ”hirmuvallan alaiseksi” ja siirtyy kasteessa pois siitä Kristuksen puolelle.

Kaste vapauttaa ihmisen synnin ja katoavaisuuden alta tekemällä hänet osalliseksi Kristuksen pelastavasta kuolemasta ja ylösnousemisesta. ”Kasteessa teidät yhdessä hänen kanssaan haudattiin ja herätettiin eloon, kun uskoitte Jumalaan, joka voimallaan herätti Kristuksen kuolleista.” (Kol 2:12). Kastettava tulee osalliseksi pääsiäisen todellisuudesta. Korostaakseen tätä ortodoksinen kirkko pitää kiinni kastetavasta, jolla kastettava upotetaan kolmesti veteen. Upotus kuvaa Kristuksen kolmea päivää haudassa.⁷ Luther piti upotuskastetta symbolisesti osuvimpana kastetapana. Vallitseva käytäntö on luterilaisessa kirkossa kuitenkin joitakin poikkeuksia lukuun

ottamatta valelukaste. Luterilainen kirkko näkee valelukasteen ilmaisevan samaa kuin upotuskaste. Kasteen yhteydessä voidaan käyttää rukousta: ”Lähetä Pyhä Henkesi synnyttämään uutta elämää, niin että se, joka tässä armon lähteessä haudataan Kristuksen kuolemaan, myös hänen kanssaan nousisi uuteen elämään.” (Kirkollisten toimitusten kirja, s. 27)

Kaste on sakramentti, sillä siinä Jumalan armo näkymättömällä tavalla toimii ihmisen pelastukseksi. Ristinmerkin jälkeen voidaan luterilaisessa toimituksessa rukoilla: ”Pue hänet Pojassasi kasteen liiton puhtauteen ja kirkkauteen. Suo, että hän oppisi tuntemaan Vapahtajan kuoleman ja ylösnousemuksen voiman, joka on läsnä jo kasteessa.” (Kirkollisten toimitusten kirja, s. 22.) Ortodoksiselle perinteelle toinen kasteen keskeinen esikuva on Kristuksen oma kaste, jonka hän sai Johannes Kastajalta Jordanilla (*teofania*). Kristuksen kaste nähdään tapahtumana, jossa hän vapauttaa omaksumansa ihmisluonnon. Kuten Kristuksen kasteen juhlan (6. tammikuu) eräs veisu sen ilmaisee:

”Hän, joka verhoutuu valkeuteen niin kuin viittaa, tahtoi meidän tähtemme tulla kaltaiseksemme. Hän laskeutuu tänään Jordanin virtaaviin vesiin, ei puhdistautuakseen, vaan uudistaakseen meidät veden kasteessa. Oi suurta ihmettä! Hän puhdistaa meidät [...] Hän meidät jälleen rakentaa ja pelastaa ne, jotka Hänen nimeensä kastetaan [...]”⁸

Kristuksen kanssa kastetaan koko ihmisluonto. Evankeliumit selostavat, että Jeesuksen noustessa vedestä ”taivaat aukenivat, ja Jeesus näki Jumalan Hengen laskeutuvan kyyhkysen tavoin ja asettuvan hänen päälleen” (Matt 3:16). Ortodoksinen kastekaava jäljittelee tätä tapahtumaa kasteveden pyhittämisrukouksessa, jossa pyydetään Kristusta olemaan nytkin ”läsnä Pyhän Henkesi laskeutumisen kautta” ja pyhittämään veden (Euhologion 28), jotta sen välityksellä Jordanin siunaus, ”lunastuksen armo,” voi tulla kastettavan osaksi. Kristuksen kaste on näin ollen kristittyjen oman kasteen tärkeä esikuva.⁹ Se auttaa myös ymmärtämään ortodoksisen näkemyksen kasteen ja Pyhän Hengen lahjan yhteydestä.

Kaste ja Pyhän Hengen lahja

Kirkkomme ovat yhtä mieltä siitä, että kasteessa ihminen ottaa vastaan Pyhän Hengen lahjan. Luterilaisessa kastekaavassa pappi rukoilee tätä ennen kastetta ristinmerkin jälkeen esimerkiksi näin: ”Kaikkivaltias Jumala. Kasteessa sinä annat armosi tulvia ylitemme, vapautat meidät synnin, kuoleman ja pahan vallasta ja liität meidät Kristukseen. Me rukoilemme: Lahjoita Pyhä Henkesi tälle lapselle, joka on siunattu pelastuksen merkillä” (Kirkollisten toimitusten kirja, s. 21). Samaten pappi lukee ortodoksisessa kastekaavassa ennen kastetta: ”Valtias, Herra meidän Jumalamme, kutsu palvelijasi (N) pyhään kasteeseen ja tee hänet kelvolliseksi sen suureen armoon. Riisu hänestä se, mikä on vanhaa, ja uudista hänet iankaikkiseen elämään. Täytä hänet Pyhän Henkesi voimalla yhteyteen Kristuksesi kanssa, niin ettei hän enää olisi katoavaisuuden lapsi vaan valtakuntasi lapsi ...”

Pyhää Henkeä kuvaillaan toimivaksi itse kasteessa. Ortodoksisessa toimituksessa tämä näkyy ennen kaikkea veden pyhittämisrukouksissa, joissa pappi rukoilee Jumalaa ”pyhittämään tämä vesi Pyhän Hengen voiman, vaikutuksen ja alas tulemisen kautta” (Euhologion). Luterilaisessa kaavassa taas pappi kiittää Jumalaa siitä, ”että kasteessa synnit pestään pois Jeesuksen nimeen ja Pyhä Henki synnyttää meidät uudesti” (Kirkollisten toimitusten kirja, s. 22).

Tässä kohden näkyy kuitenkin myös perinteittemme yksi eroavaisuus. Ortodoksisessa kirkossa kastetta seuraa välittömästi mirhalla voitellun mysteerio eli sakramentti. Tämä nähdään nimenomaan Pyhän Hengen lahjan sakramenttina. Ortodoksisesta kasteakaavasta käy esille ajatus, että kasteessa ihminen kuolee pois synnistä, vapautuu vanhasta ihmisyydestä, jotta hän olisi valmis ottamaan vastaan Pyhän Hengen mirhavoittelussa.¹⁰ Ennen mirhavoittelua pappi rukoo näin: ”Sinä olet nytkin katsonut hyväksi uudesti synnyttää veden ja Hengen kautta äsken valistukseen tulleen palvelijasi ja olet suonut hänelle anteeksiannon tahallisista ja tahattomista synneistä. Oi, Valtias, laupias kaiken Kuningas, lahjoita hänelle myös pyhän, kaikki voimallisen ja kumarrettavan Henkesi lahjan sinetti ...” (Euhologion).

Kaste vapauttaa, mirha pyhittää. Mirhavoittelun sakramentin toimittaminen alkaa jo ennen kastetoimitusta silloin, kun itsenäistä paikalliskirkkoa johtava piispa toimittaa mirhan pyhittämistoimituksen, joka sisältää seuraavan epiklesis-rukouksen: ”Valtias, Jumala Kaikkivaltias, tee se [mirha] pyhän ja kumarrettavan Henkesi laskeutumisen kautta katoamattomuuden vaatteeksi ja täydelliseksi tekeväksi sinetiksi, joka painetaan niihin, jotka ottavat vastaan jumalallisen pesusi.”¹¹ Samassa rukouksessa mainitaan myös, kuinka Jumala voiteli apostolit krismalla (mirhalla). Symeon Tessalonikalainen (1400-l.) kommentoi rukouksen tätä kohtaa toteamalla: ”Katso, myös Hengen tuleminen heidän päällensä oli pyhä krisma”.¹² Symeon ei näytä edellyttävän, että apostolien aikana olisi käytetty mirhaöljyä tässä yhteydessä. Tärkeämpi on se, että kristityksi tuleminen kaava jäljittää Raamatussa esiintyvää järjestystä. Kuten kansainvälinen komissio sen ilmaisi: ”ortodoksit näkevät perustavan paralleelin kirkon sakramentteihin osallistumisen ja historiassa toteutuvan pelastushistorian välillä.”

Tämän järjestyksen ortodoksiset teologit ovat kautta aikojen nähneet monissa kohdissa: ensimmäisessä helluntaissa, jota edelsi Kristuksen kuolema ja ylösnousemus; Apostolien tekojen kirjassa, jossa kuvaillaan apostolien käppenpäällepanemisen välittävän Pyhän Hengen lahjan kastetuille tai Kristuksen oma kaste Jordanissa, jota heti seurasi Pyhän Hengen laskeutuminen hänen päälleen. Jordanin kastetta mirhavoittelun esikuvaksi esitti muun muassa Kyrillos Jerusalemlainen 300-luvulla.¹³ Ortodoksiset teologit näkevät saman kokemuksen myös muissa Uuden testamentin kohdissa, kuten: ”Hän pelasti meidät pesemällä meidät puhtaiksi, niin että synnyimme uudesti ja Pyhä Henki uudisti meidät. Tämän Hengen hän vuodatti runsaana meidän päällemme Vapahtajamme Jeesuksen Kristuksen kautta” (Tiit. 3:5b-6) tai: ”Jumala itse vahvistaa meitä ja teitä uskossamme Kristukseen, Voideltuun, ja on myös antanut meille voitellunsa: hän on painanut meihin sinetinsä ja antanut meidän sydämiimme vakuudeksi Hengen” (2 Kor. 1:21–22).

Mirhavoittelun pyhittämisrukous selostaa, että mirhalla sinetöidyt tulevat valituksi suvuksi, kuninkaalliseksi papistoksi, pyhäksi heimoksi (1 Piet. 2:9) ja he kantavat Kristusta sydämissään.¹⁴ Ortodoksiteologi Alexander Schmemmann (k. 1983) toteaa: ”Kun meidät on kastettu Kristukseen, me olemme pukeutuneet Kristukseen. Kristus on Voideltu ja me saamme Hänen voitellunsa; Kristus on Poika ja meidät adoptoidaan lapsiksi; Kristuksella on Henki itsessään omana elämänsä ja pääsemme osallisiksi hänen elämästään [...] voitellussa Pyhä Henki antaa meille Kristuksen, koska hän on Kristuksen Henki [...]”.¹⁵

Mirha viittaa myös piispuuteen ja kirkkoon yhteisönä, sillä mirha on nimenomaan piispan pyhittäjä ja se lähetetään hänen alaisuudessaan toimiviin kirkkoihin. Taustalla on ajatus, että piispat apostolien seuraajina jatkavat Pyhän Hengen välittäjinä. Apostolien tekojen kirjassa

kuvaillaan, miten apostolit panivat kätensä kastettujen päälle Pyhän Hengen saamiseksi: ”Pietari ja Johannes panivat kätensä heidän päälleen, ja he saivat Pyhän Hengen” (Ap. t. 8:17). Mirhan yhteys piispojen johtamaan kirkkoyhteisöön selittää myös sen tavan, että mirhalla voidellaan toisinaan niitä jo kerran kasteen yhteydessä voideltuja, jotka palaavat kirkon yhteyteen. Mirha palauttaa silloin henkilön armon piiriin, kirkon yhteyteen.

Ortodoksisen kirkon näkemys mirhavoitelun sakramentista selittää myös sen, että sakramentti toimitetaan aina silloin, kun henkilö siirtyy ortodoksisen kirkon jäseneksi kirkosta, jossa tätä sakramenttia ei toimiteta.

Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa pappi asettaa kätensä kastetun pään päälle ja lukee apostolisen siunauksen: ”Herramme Jeesuksen Kristuksen armo, Jumalan rakkaus ja Pyhän Hengen osallisuus olkoon sinun kanssasi” (Kirkollisten toimitusten kirja, s. 30). Usein hän pyytää kummeja mukaan käten päällepanemiseen. Luterilainen kirkko näkee tässä samankaltaisuuden ortodoksisen mirhavoitelun kanssa. Sen jälkeen, kun pappi valelee vettä kolmesti kastettavan päähän Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen, [Lutherin] ohje Kasteen toimittamisesta jatkuu rukouksella: “Kaikkivaltias Jumala, meidän Herramme Jeesuksen Kristuksen Isä, joka on sinut uudesti synnyttänyt veden ja Pyhän Hengen kautta ja on antanut sinulle kaikki syntisi anteeksi, vahvistakoon nyt sinua armollaan iankaikkiseen elämään.” (Tunnustuskirjat, s. 323)

Jotkut paikalliset luterilaiset kirkot ovat myös alkaneet vahvistaa tätä kasteenjälkeistä kohtaa Pyhän Hengen lahjojen vastaanottamisena. Esimerkiksi Amerikan evankelis-luterilaisessa kirkossa pappi asettaa molemmat kätensä vasta kastetun päälle ja rukoilee Pyhää Henkeä näin: ”Jumala, Herramme Jeesuksen Kristuksen Isä, kiitämme sinua, että vapautat poikasi ja tyttäresi synnin vallasta ja nostat heidät uuteen elämään tämän pyhän sakramentin kautta. Vuodata Pyhä Henkesi N.N:n päälle: viisauden ja ymmärryksen henki, neuvokkuuden ja voiman henki, tiedon ja Herran pelon henki, ilon henki sinun läsnäolossasi” (Lutheran Book of Worship, s. 124). [Amerikan luterilaisten] Lutheran Book of Worship -kirja huomauttaa, että “käten päällepaneminen ja rukous Pyhän Hengen lahjoista antaa signaalin paluusta varhaiskirkon liturgiseen rikkauteen, joka menetettiin, kun konfirmaatiosta tuli erillinen riitti” (s. 31). Luterilaiset kirkot, jotka seuraavat tätä riittiä, ovat ottaneet uudelleen käyttöön mirhalla voitellun rituaalisen toimituksen ja selvästi erottaneet sen erityiseksi hetkeksi kastetoimituksessa, vaikka ne eivät määrittele sitä teologisesti erilliseksi sakramentiksi.

Lännen perinteessä mirhavoitelun sakramentti rinnastuu yhtäältä konfirmaatiossa, toisaalta kasteessa suoritettavaan käten päällepanemiseen ja siinä yhteydessä lausuttuun apostoliseen siunaukseen tai rukoukseen. Kirkon varhaisessa historiassa piispat toimittivat käten päällepanemisen toimituksen kastetuille joko heti kasteen yhteydessä tai myöhemmin hiippakuntaansa kiertäessään. Kristittyjen määrän lisääntyessä vakiintui tapa siunata erityinen sakramenttiöljy, mirha. Kyse on siis alun perin piispojen toimittamasta ”käten päällepanemisesta” ja voitellusta, joka kokonaisuutena välittää Pyhän Hengen lahjan. Roomalaiskatolisessa perinteessä voidellaan konfirmaatiossa kastetun otsa ja lausutaan sanat: ”Ota vastaan Pyhän Hengen lahjan sinetti”.

Luterilaisessa perinteessä on painottunut kasteopetus kristityn vahvistamisena ja osana initiaatioprosessia matkalla kohti aikuista kristillisyyttä. Tämän takia henkilön siirtyessä

ortodoksisesta kirkosta luterilaiseen kirkkoon häntä ei enää kasteta, vaan hänet otetaan kirkon yhteyteen kristillisen uskon tunnustamisen ja siihen liittyvän kirkollisen toimituksen kautta.¹⁶

Kaste ja kirkko

Kasteen kautta ihminen syntyy Jumalan voimasta uudelleen, mutta ei erilleen muista kastetuista. Uusi testamentti sisältää lukuisia kohtia, jotka kuvaavat kastettujen muodostamaa yhteisöä, kirkkoa.

”Meidät kaikki ... on kastettu yhdeksi ruumiiksi. Yksi ja sama Henki on yhdistänyt meidät ...” (1. Kor. 12:13). Te olette kiviä siinä rakennuksessa, jonka perustuksena ovat apostolit ja profeetat ja jonka kulmakivenä on itse Kristus Jeesus. Hän liittää koko rakennuksen yhteen, niin että se kasvaa Herran pyhäksi temppeliksi, ja hän liittää teidätkin Hengellään rakennuskivinä Jumalan asumukseen. (Ef. 2:20–22) Hän [Kristus] on myös ruumiin pää, ja ruumis on seurakunta [ἐκκλησία]. Hän on alku. Hän nousi esikoisena kuolleista, jotta hän olisi kaikessa ensimmäinen. (Kol. 1:18) Mutta te olette valittu suku, kuninkaallinen papisto, pyhä heimo, Jumalan oma kansa, määrätty julistamaan hänen suuria tekojaan, joka teidät on pimeydestä kutsunut ihmeelliseen valoosaan. Ennen te ette olleet kansa, mutta nyt te olette Jumalan kansa. Ennen te olitte armoa vailla, mutta nyt on Jumala teidät armahtanut. (1 Piet 2:9–10)

Samainen Uusi testamentti todistaa myös haasteista kirkon ykseydelle.¹⁷ Ykseyden ajatuksesta ei kuitenkaan luovuttu. Sen tärkeys käy ilmi varhaisista uskontunnuksista, joissa kirkko mainitaan yhtenä uskon kohteena. Esimerkiksi Nikean-Konstantinopolin uskontunnus (v. 325/381) – joka on molempien kirkkojemme käytössä – puhuu kirkosta sanoilla ”yksi, pyhä, katolinen ja apostolinen”. Historiassa erimielisyydet uskon sisällöistä johtivat uusien kirkkokuntien muodostumiseen. Suuri valtakirkko joutui punnitsemaan muiden yhteisöjen kastetta tilanteessa, jossa toiseen kirkkoon kuulunut henkilö halusi tulla sen jäseneksi. Vastaanottava kirkko näki tämän paluuna, jonka ehdoista säädettiin etenkin varhaisissa ekumeenisissa kirkolliskokouksissa. Keskeiseksi periaatteeksi nousi tällöin se, että kastetta ei toimitettu, jos palaava henkilö oli saanut kirkon omaa kastetta sekä kolminaisuususkon että toimitustavan puolesta vastaavan kasteen. Kaste on luonteeltaan ainutkertainen ja toistamaton.¹⁸

Kirkkomme pitäytyvät tässä perinteessä ja soveltavat sitä silloin, kun toisen kirkon jäsen haluaa tulla toisen jäseneksi. Henkilön siirtyessä luterilaisesta kirkosta ortodoksiseen kirkkoon häntä ei enää kasteta, mutta hänelle toimitetaan mirhavoitelun sakramentti. Henkilön siirtyessä ortodoksisesta kirkosta luterilaiseen kirkkoon häntä ei enää kasteta, vaan hänet otetaan kirkon yhteyteen kristillisen uskon tunnustamisen ja siihen liittyvän toimituksen kautta.

Kirkkojemme välillä vallitsevat kuitenkin erilaiset näkemykset kirkosta ja sen ykseydestä. Luterilainen kirkko voi ortodoksista kirkkoa helpommin puhua maailmanlaajuisesta kirkosta siinä merkityksessä, että Kristuksen maailmanlaaja kirkko muodostuu eri kirkkokuntiin kuuluvista kristityistä eri puolilla maailmaa.¹⁹ Tämä näkemys ei ole ristiriidassa luterilaisen kirkon ekumeenisten pyrkimysten kanssa, jotka tähtäävät hajaannuksen voittamiseen ja kirkon näkyvään ykseyteen.

Ortodoksinen kirkko ymmärtää olevansa varhaisten uskontunnusten ”yksi, pyhä, katolinen ja apostolinen kirkko”. Tämä perinteinen vakaumus todettiin myös ortodoksisten paikalliskirkkojen

yhteisessä synodissa Kreetalla 2016.²⁰ Kreetan synodi kuitenkin totesi myös muiden kristillisten kirkkokuntien olemassaolon ja sitoutui ekumeeniseen työhön kirkon ykseyden eteen.²¹

Ortodoksisen kirkon vakaumus kirkon ykseydestä ja identifioituminen siihen merkitsee sitä, että muissa kirkkokunnissa toimitettujen kasteiden ajatellaan tapahtuneen kanonisen kirkon ulkopuolella. Kirkon ulkopuolella oleva kristillinen maailma on vieraantunut ortodoksisesta perinteestä enemmän tai vähemmän. Kreetan 2016 synodi puhuu ”ykseyden palauttamisesta niiden kanssa, jotka uskovat Kristukseen.”²² Ortodoksisista sosiaalioppia hahmotteleva Maailman edestä -asiakirja (2020, §52) toteaa: ”Vaikka kaikkien kristittyjen välinen näkyvä sakramentaalinen ykseys näyttäytyy tänä päivänä vain kaukaisena toiveena, mikään ei ole mahdotonta Jumalan Hengelle, ja kirkon on väsymättä tehtävä työtä sen eteen, että kaikki Kristuksen nimessä yhteen kokoontuvat palaisivat uudelleen lopullisesti yhteen.”²³

Näkemyks on sekä historian saatossa että tänä päivänä johtanut erilaisiin ratkaisuihin muiden kirkkojen kasteiden arvioinnissa. On niitä, jotka eivät lainkaan hyväksy ortodoksisen kirkon ulkopuolella toimitettuja kasteita ja sen takia – omasta mielestään kuitenkin ensimmäistä kertaa – kastavat uudelleen ortodoksisen kirkkoon liittyviä kristittyjä. Ortodoksisen paikalliskirkkojen valtavirta ottaa kuitenkin vastaan toisista kristillisistä yhteisöistä liittyvät ilman kastetta. Ortodoksinen kirkko useimmiten pidättyy myös arvioimasta sen ulkopuolella toimitettujen sakramenttien vaikuttavuutta ja tyytyy toteamaan niiden yhdenmukaisuuden, tai tämän puutteen, oman perinteen kanssa. Uskollisina näkemykselleen kirkosta ortodoksit elävät ”yhden, pyhän” ja kirkkokuntien paljouden jännitteessä, jolloin jotkut samaistavat muita tiukemmin kirkon kanoniset, näkyvät rajat sen karismaattisiin rajoihin, kun taas toiset ovat valmiit tunnistamaan ja tunnustamaan Jumalan armon läsnäoloa muissa kirkkokunnissa. Kirkkokäsityksestä tulee keskustella laajemmin myöhemmissä keskusteluissa.

Kaste ja kristityn kutsumus

Kirkkomme tunnustavat, että kasteen kautta ihminen tulee omakohtaisesti osalliseksi Kristuksessa toteutuneesta ihmisluonnon pelastuksesta. Kaste on ainutkertainen ja perusluonteeltaan Jumalan lahja. Kaste on kuitenkin myös uuden elämän alku. Uusi testamentti kuvailee kastetun uutta elämää myös kutsuna elää kasteessa saadun uuden elämän mukaisella tavalla:

”Näin meidät kasteessa annettiin kuolemaan ja haudattiin yhdessä hänen kanssaan, jotta mekin alkaisimme elää uutta elämää, niin kuin Kristus Isän kirkkauden voimalla herätettiin kuolleista.” (Room. 6:4) ”Älkää valehdelko toisillenne. Olettehan riisuneet yltänne vanhan minänne kaikkine tekoineen ja pukeutuneet uuteen, joka jatkuvasti uudistuu oppiakseen yhä paremmin tuntemaan Luojansa ja tullakseen hänen kaltaisekseen.” (Kol. 3:9–10)

Sama näkemys käy esille myös kirkkojemme kastekaavoista. Luterilaisessa kastetoimituksessa ajatus kastetun muuttumisesta tulee esiin korostuksessa jokapäiväisestä parannuksenteosta paluuna kasteeseen ja sen armoon sekä esimerkiksi kastetoimituksen esirukouksessa kastettavan puolesta ennen raamatunlukua, puhetta ja kastekäskyä: ”Anna Pyhän Hengen asua hänessä, niin että hän kasvaisi uskossa ja rakkaudessa.” Toinen rukousvaihtoehto avaa lisää myös eksorkismin yhteyttä kasteessa lahjoitettavaan syntien anteeksiantoon sekä kristittynä kasvamiseen: ”Kiitämme siitä, että kasteessa synnit pestään pois Jeesuksen nimeen ja Pyhä Henki synnyttää meidät uudesti. Me rukoilemme: Ota omaksesi NN, joka on siunattu ristinmerkillä. Auta, että hän synnin, kuoleman ja pimeyden vallasta vapautettuna palvelisi sinua koko elämänsä ajan” (Kirkollisten toimitusten kirja,

s. 21–22). Kastekaavan vaihtoehdossa yksi lausutaan ristinmerkin jälkeen: ”Antakoon hän sinulle voimaa joka päivä kuolla pois synnistä ja elää Kristukselle.”

Ortodoksisessa kasteen toimituksessa pappi rukoilee vastaavalla tavalla: ”Herra, ilmesty nyt ja suo tässä kastettavan muuttua niin, että hän panisi pois vanhan ihmisen, joka tuhoaa itsensä petollisia himoja seuraten, ja pukeutuisi uuteen, Luojansa kuvan mukaan uudistuneeseen ihmiseen ja kasteen kautta kuolemasi kaltaisuuteen yhteen kasvaneena tulisi osalliseksi myös ylösnousemuksestasi ja varjeltuaan Pyhän Hengen lahjan ja talletettavaksi saadun armon hänessä enennyttyä ottaisi vastaan ylhäisen kutsumuksen palkinnon [...]”.²⁴

Ortodoksisessa perinteessä ajatellaan, että ihmisen vapaus on säilynyt syntiinlankeemuksesta huolimatta. Myös kastettuna ihminen on vastuussa kasteessa saadun uuden elämän hoitamisesta. Johannes Krysostomos (k. 407) totesi kasteesta, että ”seppeleen antaminen kuuluu hänelle [Jumalalle], sen paikalla pitäminen taas sinulle” ja että ”kylpy ei riitä pelastamaan meitä, jos emme kylvyn jälkeen tuo esiin lahjan arvoista elämää”.²⁵ Ihmisellä on näin kasteen jälkeenkin vapaus vastustaa Jumalaa ja palata synnin orjaksi.²⁶

Ortodoksiselle perinteelle on myös ominaista käsitellä pelastuksen lahjaa kehityskulkuna, jonka suunnasta ihminen päättää omilla valinnoillaan. Käsite ”armo” ymmärretään silloin lähinnä Jumalan vaikuttavana voimana tai yksinkertaisesti Pyhän Hengen voimana. Käsitteen juridinen merkitys esiintyy paljon harvemmin. Kaste ja mirhavoitelu asettaa ihmisen tielle, jolla hän pyrkii jatkuvaan uudistukseen ja kasvamaan kohti Jumalan kaltaisuutta.

Luterilaisessa perinteessä on BEM-prosessin jälkeen opittu ilmaisemaan aiempaa selvemmin se, että kasteessa ei ole kyse vain pistemäisestä tapahtumasta. Kyse on Kristuksen ja hänen kirkkonsa yhteyteen liittämistä. Kristittynä elämiseen kuuluu Kristuksen seuraaminen sekä Jumalan tahdon toteuttaminen hänen armonsa avulla eli pyhitys, vaikka tässä elämässä kristityn vaellus jää keskeneräiseksi: ”Kerran saatu kaste kantaa läpi koko elämän. Kasteen liitto on varma silloinkin, kun uskomme horjuu. Kun turvaamme kasteen armoon, meidän ei tarvitse omin voimin tehdä parannusta. Pyhä Henki kitkee meistä joka päivä itsekkyyttämme ja herättää meissä uutta uskoa ja rakkautta. Kaste antaa meille rohkeuden sekä elää että kuolla.” (Katekismus eli kristinoppi, art, 36) Tähän aihepiiriin kansallisella dialogillamme on tarkoitus palata dialogin seuraavassa vaiheessa, jossa aiheena on kristillinen käsitys pelastuksesta Jeesuksessa Kristuksessa ja miten läntinen vanhurskauttamisoppi ja itäisen jumaloitumisoppi ymmärtävät tämän suhteessa toisiinsa.

¹ Tätä laajempaa materiaalia valmisteli oppikeskusteluja varten keväällä 2021 asetettu pienempi työryhmä (Ortodoksijäsenet: Mika Bergman, Jelisei Heikkilä, Merja Merras ja Mikael Sundkvist (siht.) sekä luterilaiset jäsenet: Heta Hurskainen, Sammeli Juntunen ja Tomi Karttunen (siht.)). Tätä pohjatyötä hyödynnettiin ja osin täsmennettiin kirkkojemme välisissä XVI oppikeskusteluissa kristillisestä kasteesta Tampereella 20.-21.10.2021 (Ortodoksijäsenet: metropoliitta Elia (pj.), Jelisei Heikkilä, Artturi Hirvonen, Heikki Huttunen, Ari Koponen, Soile Penttonen ja Mikael Sundkvist sekä luterilaiset jäsenet: piispa Seppo Häkkinen (pj.), Heta Hurskainen, Sammeli Juntunen, Anni Maria Laato, Tomi Karttunen (siht.) ja Ari Ojell sekä sihteeristössä Maria Mountraki).

² https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/2004-Lutheran_Orthodox_Dialogue-EN.pdf

³ πᾶν τὸ ἀπὸ γενέσεως κάλυμμα περιτέμνουσα, καὶ πρὸς τὴν ἄνω ζωὴν ἐπανάγουσα, Gr. Naz. or 40.360.37-39. πατρικῆ ἀμαρτία Marc Er de Bapt 2.61

⁴ ὑπὸ τοῦ διαβόλου τυραννούμενον, Euhologion 28

⁵ Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kastekaava: <http://kirkkokasikirja.fi/toim/kaste.html>

⁶

<https://evl.fi/documents/1327140/55718882/Sin%C3%A4+olet+kanssani.+Kirkollisten+toimitusten+opas.pdf/df32c4ea-590c-6823-cd34-755760ad4448>

⁷ Cyr. H. *catech.* 19-23 2.4: Jo. D. *f.o.* 4.9.

⁸ *Juhlaminea*, 60 (suuri ehtoopalvelus, 1. litaniastikiira).

⁹ Jo. D. *f.o.* 4.9 τύπος καὶ ὑπογραμμὸς ἡμῖν πρὸς τὸ βαπτίζεσθαι γένηται.

¹⁰ Nikolas Kabasilas, *Vita in Christo* 3.6: τὴν γὰρ ἀμαρτίαν ὁ σταυρὸς ἔλυσε. Διὰ τοῦτο μετὰ τὸ βάπτισμα τὰ τοῦ σταυροῦ δυνάμενον ἐκείνου καὶ τοῦ θανάτου, ἐπὶ τὸ μύρον χωροῦμεν τὴν τοῦ Πνεύματος κοινωνίαν. Schmemmann, *Vedestä ja Hengestä*, 137.

¹¹ *Euchologion to mega*, 157–58.

¹² Symeon Tessalonikalainen, *Peri ths hieras teletes toy hagiou myrou*, 244 (PG 155).

¹³ Cyr. H. *catech.* 19–23, 3.1. Vrt. myös esim. Symeon Tessalonikalainen, *Peri ths hieras teletes toy hagiou myrou*, 248 (PG 155): “[mirha] välittää meille Hengen päälletulemisen, minkä Vapahtaja osoitti, kun hänet kastettiin Jordanissa.”

¹⁴ *Euchologion to mega*, 158.

¹⁵ Schmemmann, *Vedestä ja Hengestä*, 136–37. Vrt. Nikolas Kabasilas, *Vita in Christo* 3.8: τὸ μύρον δὲ αὐτὸν εἰσάγει τὸν Κύριον Ἰησοῦν, ἐν ᾧ πᾶσα μὲν ἀνθρώπος ἢ σωτηρία, πᾶσα δὲ ἐλπὶς ἀγαθῶν, καὶ ὄθεν μὲν ἡμῖν ἢ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μετουσία, δι’ οὗ δὲ ἢ πρὸς τὸν Πατέρα προσαγωγή.

¹⁶ <https://ort.fi/tutustu-ortodoksiseen-kirkkoon/sakramentit-eli-mysteriot>.

¹⁷ Esim. 1. Joh. 2:19: ”He ovat lähtöisin meidän joukostamme, mutta he eivät olleet meidän joukkoamme. Jos he olisivat kuuluneet meihin, he olisivat pysyneet keskuudessamme. Mutta täytyihän käydä ilmi, etteivät kaikki kuulu meihin.”

¹⁸ Esim. Toisen ekumeenisen kirkolliskokous (v. 381) 7. sääntö, joka myös määrää mirhallavoitelun kirkon yhteyteen palaaville sen ulkopuolella kastetuille.

¹⁹ Vrt. Kirkkojen Maailmanneuvoston ja Suomen Ekumeenisen Neuvoston määritelmät kristityistä: ”...yhteisöjä, jotka tunnustavat Herran Jeesuksen Jumalaksi ja Vapahtajaksi Raamatun mukaan ja jotka sen vuoksi pyrkivät yhdessä täyttämään yhteistä kutsumustaan yhden Jumalan, Isän, Pojan ja Pyhän Hengen kunniaksi.” Suomalainen luterilaisuus on rakentunut latinalaisen kristikunnan perinnölle, joka on saanut meille tutuimman muotonsa Martti Lutherin teologiassa ja luterilaisissa tunnustuskirjoissa. Tämä perintö on meille yhä tärkeää, mutta tiedämme sen ilmentävän vain yhtä säärettä maailmanlaajan Kristuksen kirkon kokonaisuudessa Vrt. Ovet auki ykseydelle ja yhteydelle – Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ekumeeninen toimintalinjaus vuoteen 2026:

<https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4271/viewmode=infoview>

²⁰ Kreetan synodin hyväksytyssä dokumentissa “Relations of the Orthodox Church with the Rest of the Christian World” todetaan seuraavasti: ”The Orthodox Church, as the One, Holy, Catholic, and Apostolic Church” (Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, οὕσα ἢ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία); ”In accordance with the ontological nature of the Church, her unity can never be perturbed (Κατὰ τὴν ὄντολογικὴν φύσιν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἐνότης αὐτῆς εἶναι ἀδύνατον νά διαταραχθῆ). <https://www.holycouncil.org/>

²¹ “[T]he Orthodox Church, thanks to the ecumenical and loving spirit which distinguishes her, praying as divinely commanded that *all men may be saved and come to the knowledge of the truth* (1 Tim 2:4), has always worked for the restoration of Christian unity. Hence, Orthodox participation in the movement to restore unity with other Christians in the One, Holy, Catholic and Apostolic Church is in no way foreign to the nature and history of the Orthodox Church, but rather represents a consistent expression of the apostolic faith and tradition in a [sic] new historical circumstances”; “the Orthodox Church accepts the historical name of other non-Orthodox Christian Churches and Confessions that are not in communion with her” (Παρά ταῦτα, ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποδέχεται τὴν ἱστορικὴν ὀνομασίαν τῶν μὴ εὐρισκομένων ἐν κοινωνίᾳ μετ’ αὐτῆς ἄλλων ἑτεροδόξων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν). (“Relations of the Orthodox Church with the Rest of the Christian World”, <https://www.holycouncil.org/>)

²² Vrt. Kreetan 2016 yleisortodoksisen synodin päätös ortodoksisen kirkon suhteista muuhun kristilliseen maailmaan: <https://www.oac.gr/articlefiles/SYNODOS/Relations%20of%20the%20Orthodox%20Church.pdf>

²³ Maailman edestä -asiakirja suomeksi: <https://ort.fi/sites/default/files/2020-09/Maailman%20el%C3%A4m%C3%A4n%20edest%C3%A4.%20Kohti%20ortodoksisen%20kirkon%20sosiaalietosta.pdf>

²⁴ Ort. kastetoimitus: <https://www.ortodoksi.net/index.php/Kaste>

²⁵ Τὸ μὲν γὰρ δοῦναι σοὶ τὸν στέφανον, ἐκείνου· τὸ δὲ κατασχεῖν τὰ δοθέντα, σόν; οὐκ ἀρκεῖ τὸ λουτρὸν ἡμῖν εἰς σωτηρίαν, ἂν μὴ μετὰ τὸ λουτρὸν ἄξιον ἐπιδειξόμεθα βίον τῆς δωρεᾶς. Chrys. *Hom. in Rom.* 13.5 (PG 60.515.34–35, 40–42)

²⁶ Esim. Jo. D. *f.o.* 4.9. (82.60).